

האם יש לאדם בחירה חופשית

1 מקבלים האמת אשר אין ספק בה... פשעילות האדם... פלן מסורותיו... לא נעשה מבקמי הככה...

10 ואנכם בארתי להוה... שלא תהשבו המצוות אשר ישקרו... הנה חכמי הנביאים... אמתיות... כי יחשבו שפולקרי האדם...

20 ממיה אוחזי... וזאת עצמו... כלה שישנה צד מעלה, או לצד... חסרון... אלא איתר... ויהיה הנהגתו קוד, כמו שבארנו...

4 דעוקב לביווה אם רצה לדעת שלום בניו וכו'... היה לו עבד לשלום חלה ירח מעני הסכנה גם על... העבד... אבל על יוסף היה כטובה על דלקתו שלא יפגע בו חסד רע...

9 אין בחירה חופשית... בכל התורה כולה יש בחירה חופשית, והיא יסוד לכל דת ומוטה. בלעדיה אין מקום לכל חשבו, עונש ואחריות...

10 אין בחירה חופשית... הבנתה זאת בין ערך החירות והעבודות, מקיפה עולם ומלואו. וממנה הבנתה בענין הבחירה... 'הכל ביד שמים'...

שיחות הרב צבי יהודה לספר בראשית עמוד 253... החינה וזאת בין ערך החירות והעבודות, מקיפה עולם ומלואו. וממנה הבנתה בענין הבחירה... 'הכל ביד שמים'...

3 אכלי אפרו... וזמתי את-לב-פרעה (שמות יד, ו) ואמר-... קוף ענישו ומיתו- יש בו מקום לדבר... ונעלה ממנו קבדנו...

5 אחר הדבר... והתפללי מאמריו בזה הענין ושים אליו קפה, ותברא אותו צד-דברי וזמתי- ובספר קף הטוב, והוא אצל... שפרעה וסיקתו אלו לא היה להם חטא אלא שדחו וישראו, הנה הענין חספי-צל-פנים- שחרי הקדוש-פרוך-הוא קצתם...

15 והוא שמעצמו ובפשו יבדע... השוב והרע ונעשה אינה מהם שי'רצה, ואין מונע לו... מהם? ואמר שהוא כן, אקשר שישבח דרו ומחן מהו ואכל נסיו לעולם (שם).

7 קלה אלא מאה ראובן וכו'... ומסבי אלה ראובן ראה שהנח הוא ודאי כשהוא בידים של אחיו, כי ידע כמה הם שואלים אותו, ורצונם הוא להרוג אותו. אמר...

8 מפנין החרבתי את גבולך... פקידים המבקש... שני דברים מלו להכמתה ובלא ימוסר איש את חרף... היינו שטוב עבדנו זה הלבוש פני חומי הכמתות...

11 חכפיה במובן תלמודי החיטורי חאלוחי, היא תוכנה של כפיות הר בוגיות... אמנם יש לאדם בחירה חופשית, אך לא לגבי כל הדברים. אדם אינו יכול לחדול לחיות אדם ולהיות ציפור חטש במרחבים...

12 זהו מיוסד ע"פ הכלל הגדול שיסוד השימות האנושי בכללו בניו ע"פ הבחירה החפשית. אמנם זאת המה צודקת היא בערך אל הפרטים, כי כל איש פרטי הוא בוחר גמור בדרכיו לטוב ולהפכו, מה שא"כ משפט הכלל, על כלל ישראל אמר... 'וחי אני אם לא ביד חזקה וגו' אמלך עליכם'...

עין א"ה ברכות חלק ב עמוד 213

36 הקדמת הרב אבינר לשיחות הרב צבי יהודה לספר בראשית עמוד 36

יבקר המקרא פן בספר הנקרא: מה שאמר השבע" - שאין
לכתב בוצענו קטבין מצאיתו יתקבר על השלמות, וזה - השלמות
מצאיתו וקטבין בוצענו, ושאין למצאיתו סבות, שינוע
בין: ויש צורה בוצענו מהשיג, קקצר אור הראות מהשיג
אור השמש, שאינו תקלש אור השמש, אצל להיות אור השמש
יותר מאור הראות שיצרה להשיג. וכך דברו בנה הענין
סורה וסם קלם מאקרים אמתים מבארים.
וכאוי מקני זה - שלא נוע גם כן, בוצענו, ושלא תכליתו
בוצענו קלם, אחר שהוא - בוצענו, ונצחו - הוא, וזה הענין
נקלם מאד, והוא: אשר נבצרה סהם אמתות, ואמרתי: שהם
דעו שמציאותו יתקבר על השלמות אשר היא עליו" - לא תשיג,
ויבקשו להשיג ודיעוהו עד שינצוהו' - וזה מה שאי אפשר: שאינו
מכיל בוצענו מדעו, היתה מכילה מצאיתו - אחר שהכל דבר
אחד. שהשגתו על השלמות - היא: שישיג כמו שהוא במציאותו,
ומן סודיותו, ותיכלתו, ונסיים, ויתצוהו, ויולת זה מתארי הנקברים.
הנה קבר פארגו שהפסד שבה הנשגת ודיעוהו" - סכלות
ומורה, שלא שאנחנו נוע, שהוא יתקבר, יודע, כמו שדע
שוא, נמצא, ואם ישאלנו שאלי: איך הוא מדעו? לא נאמר לו:
אנחנו לא נשיג זה, כמו שלא נשיג מצאיתו אל השלמות.
ויבקר החוקי" - פלמי שישפול בצע אמת ודיעוהו יתקבר
ונאמר לו: הסקר גלום תמצא, אם עד סכרית שדי תמצא?
(איוב יא, ז).

והכן פלמי שאנחנו: ששפולת האדם בסורות אלו.
ויבשרוהו להיות צדיק או רשע, מקלמי סכרית השם
מתקבר עליו של אחר מסני הענינים" - ומפני זה
הנה נראי מצוי, ונלמוד, ונעבד, ונאמר, והענין
ואין לקלנו ספק אקנס, מאר ודיעוהו יתקבר ונשגתו לקל
מפריים - בוצענו קצרה להשיג, כמו שבארנו.

שמונה פרקים לרמב"ם סוף פרק שמיני

ולא נשאר מה הענין אלא דבר אחד שערך דובר בו
קטע עד שהשלים פננת זה הפרק. ואף על פי שלא הנה קבוצתי
דובר בו קלם, אצל הפרק הראשון אל זה - והוא: ודיעוהו
השם: יתקבר העמידות, שהיא השפעה אשר יקטבו עליו
מה החושבים: שהצדק מכת על ספוגה וכל העברה, ושל
פציות האדם אין לו בחירה פנן, אחר שפתיחתו מלידתו בבחינת
האליהם. נאשר נם קואת העמונה - הוא: שישאל השואל: זה
האיש, ידע בו הבורא אם יתקו צדיק או רשע, או לא ידע?
ואם תאמר ידע - יתטיב מזה שיהיה מקורו על הענין שהוא
אשר ידעו השם יתקבר שרם היתו', או תתקו ודיעוהו מקמי
אמתית" - ואם תאמר: שלא ידע מקדם - יתטיב מזה פרטות
בצומות, ויתקרו חומות נשגות בענין הדת. לכן שפע מקני
מה שאמר קו והספק בו מאד - כי הוא האמת בלא ספק.
וזה: קבר התבאר בעקבת האלהות, רצוני לומר: מה
שאמר השבע" שהשם יתקבר אינו יודע ב מדעו, ולא מי המשיג,
עד שיהיה הוא הנפדע שני דברים, קצדם ודיעוהו. שהאדם -
מקמי השדע, והפדע - בקמי האדם: ויכין שפן הוא - הם שני
דברים. ואילו הנה השם יתקבר יודע במדע, הנה מחשב מזה
הרבוני, והיו הנמצאים, הפקמונים יבנים: ה' יתקבר, והפדע
אשר בו ידע, והסניים אשר קדם הוא סי, וסכרית אשר
זה כולו, וכן פלמי ארינו' יתקבר, ונקמם וקריה קו
תקפה סננה קרובה וקנה לקבין אותה ולהפטיה' קטמו- כי
תשגות וקראות אשר יתירו' זה שפסק הן תנקות מאדי
ומתמית אמתיות' והתקבר: שהוא יתקבר שמו - תאניו,
ותארי - הוא, עד שישמר עליו: שהוא הפדע, והוא הידע,
הוא הידע, והוא סתו, והוא סתיים, והוא הפקשיון בצדמו
התיים. וכן שאר התארים, ואילו הענינים קשים, ולא תאנה
לתינים הננה ששמה משפי שורות או שלש מדקרי, ונקמם, יצלה
הדף סהם ספור דברים לקדי.

שמונה פרקים לרמב"ם סוף פרק שמיני

ורוחני, ולכלי חיון בכבוד אלקים, וכמו
שכתוב (איוב מט, כו) "ומבשרי אהיה
אלקים"¹.
אבל כל ישראל שהמה לא היו ראויים
לדרגה נבואה כזו, רקש כדי לקיים הדת -
שלא יבוא שום מבחיל להכחיש דבר אחד
על ידי אור ומופת הוכרחו לעלות למעלה
רמה כזו לשמור קול אלקים מדבר מתוך האש,
וכמו שכתוב (דברים ה, כג): "ומי כל
בשר אשר שמע קול אלקים חיים מתוך האש
כמונו וחינו" - שיהיו הם העודים על
נבואתו², אם כן, אח"כ, הלא שם הבחירה³,
שאם לא כן אין תכלית חו בברייתם, כיון
שזכיינם פסדה בהם⁴ הבחירה, והיה השכלתם
בחירה בלי עירוב דמיון וגשם כלל, עד כי
הוכרחו כמלאכים שמוכרחים מצד שכלם,
וזו נאמר (שבת פח, א) "כפה עליהם הר
כגיגית", שהיו מוכרחים מצד שכלם והשגתם
לקבל לעולם התורה⁵, והיה ענין מקרי⁶,
היינו שהיה רק להיות מאמינים בנבואת משה
לא מצד האותות, ויאמינו בדי לעולם, אם
כן, מה שיותר מן ההכרח, הלא נאות לפניהו
לשוב אל הבחירה, ובלא בחירה הלא לא היה
להם שכל על קיום התורה, שעל הכרת אין
שכל, כיון שלא מצד עמלם והכנתם היה סר
מאתם הבחירה⁷.
וזה שאמר: "שובו לכם לאהלים"⁸, היינו
לבחירה ולכוחות הגוף המוקף באלפי כוחות
דמיונות ההטעה שקריות תאוות חשק
וכיו"ב, וזה ה"איהול", שהגוף הוא אוהל הנפש,
שבעת מתן תורה יצאה נשמתם, הוא שהתומר
לא היה חוצץ מאומה, "ואתה פת עמוד עמדי",
שוהו אצלו בטלה כל כוחות הגוף וחומריותו,
והשגתו צלולה ובהירה, ונעדר בחירתו ונשאר
משכיל מעוצם השגתו מוכרח להשלימות
היותר בעלה, ומטעם זה פירש מן האשה, וכל
זה בא בקצרה בדברי רבינו פרק ז' הלכה ו'
(הלכות יסודי התורה) ויעיין שם היטב.
ולכן⁹ אמר יוגם בך יאמינו לעולם.

הקדמת "משך חוכמה" לספר שמות

ואם כן¹⁷, איך צוה השם שיאמינו לעולם
במשה, הא "הכל בידי שמים חיון מיראת
שמים" (ברכות לז, ב) ואין הידיעה¹⁸ מוכרחת
הבחירה¹⁹?! ושמא יבחר משה אחר זה
הלילה, להוסיף מדהו²⁰!
ועל כרחין, שהשי"ת שלל ממנו הבחירה
לגמרי, ובשאר מוכרח כמלאכים²¹, והטעם,
שהתכלית הוא הבחירה, הבלא בחירה אין
מעלה על האדם יותר מכל הנמצאים, וכמו
שאמרה צפרדע לדוד²², "אל תוזה דעתך,
שהיא אמרית כל היום שירה"²³, היינו
שמימימת תמיד פעולת יוצרה בלי הפסק, ועל
צד המוסר כיוון דוד בהתבוננו מן הצפרדע,
שהאם בבטל שהוא בחירה יאסוף גוים ומירות
הגיון לנו?²⁴ אבל האמת, כי כל העיקר הוא
לבצח הבחירה²⁵, ובאין בחירה, הלא גם טרם
ירדה הגפס בתי הומר היהת משכלת להפליא²⁶
וזה מאמרו וז"ל²⁷: "כל הלומד על גנת
שלא לעשות, נוח לו שנחפכה לו שליתו על
פניו", כי שם היה הגפס משכיל, בלי מפטיק
מחיצה החומרית. וזוהו²⁸, רק בלומד משום
שגנה מן החכמה²⁹, הא מי שלומד לקיים
מצות השי"ת בלימודו, הלא גם זה מפעל נגד
הבחירה הרעה³⁰, ומנצח יצרו ללמוד דעת
ד', על זה אמרו (קידושין מ, א) "תלמוד
(שהתלמוד מביא) לידי מעשה", בינה
זה דוד"ק).
וכן אמרו רז"ל בתנא דבי אליהו: וזאת
פרק י"ב³¹: משלו משל לאדון שהיו לו
עבדים והיו יושבין מעבר לחומה שלו ברזל
כו אצל הצדיקים מה נאמר בהם כו משא"כ
בלמאי השרת יעויין שם באורן. כי הצדיק
עלה על החומה³² והמלאך לא עלה, רק
שמשו שמצד עצמו עמל ויגע כל כך, עד
שהעלה עצמו למדרגה הנבונה שבמדרגות
שיבטל הבחירה, אם כן, זה עיקר תכלית
האנושי, השלימות היותר האפשרי, לכן זכה
שיבטל הבחירה, אם כן, זה עיקר תכלית
הבריאה לוכך החומר עד שישבו בשרו גם

והנה יהושע³³, מצאנו שאמר לו השי"ת
(יהושע ה, ב) "שוב מול בני ישראל שנית",
וזהו למריעה, כדאמרנו פרק הערל יעויין שם³⁴
ובבב"ג יליף דדוחה פריעה שבת מן "שנית"
שהוקש למילה³⁵, וכן מצאנו³⁶ שאמרו במסכת
מכות דף יא, א: "ויכתב יהושע את הדברים
האלה בספר חרות אלקים" (יהושע כד, כו)
אלו אחד עשר פסוקים שבמשנה תורה³⁷,
ופרשת ערי מקלט³⁸ נאמרה על ידו, ולכן
אמר "וידבר"³⁹ מפני שהיה תורה, וכן אמרו
בגדרים (כב, ב): "אלמלא הטאו ישראל לא
ניתן להם אלא ספר תורה וספר יהושע בלבר
וכו"⁴⁰, לכן גם ממנו שלל השי"ת הבחירה
לגמרי כמו ממשש שלא ישלול הלילה דבר
מתורת משה⁴¹, וזה נרמו גם בברכת משה,
"יה יהושעך מעצת מרגלים"⁴², ונרמו גם
בסוף וילך (דברים לא, טו): "כי ידעתי
אחרי מותי כי השחת תשחיתון כו", מכאן
שתלמידו חשוב כנפו וכו'⁴³, היה נראה למשה
כאלו הוא חי.
וכיון שליהושע נסתלק ג"כ הבחירה, לכן
משה ויהושע היו ביכולתם לצוות להעמיד
המה, כי החמה ירדה המה משכילים, ומוכרחים
לעשות רצון קוים לא מצד הכרח רק⁴⁴
מה שמישיגים רצון השי"ת⁴⁵.

שם